

p

pólusok ■■■
folyóirat

2020 I. évfolyam, 1. szám
HELYZETÉRTÉKELESEK

Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
Pécsi Tudományegyetem

KACZIBA PÉTER¹

TÖRÖKORSZÁG FEKETE-TENGERI GÁZFELTÁRÁSAI

Lehetőségek, korlátok és regionális vonatkozások

ABSZTRAKT

2020. augusztus 21-én Recep Tayyip Erdoğan török elnök nagy mennyiségű földgáz feltárását jelentette be. A Fekete-tenger alatt található lelőhely a közölt adatok szerint körülbelül 320 milliárd köbméter gázt tartalmazhat, amely Törökország gázfogyasztását 7-8 évig biztosíthatja, importfüggőségét pedig csökkentheti. Törökország tengeri és energetikai stratégiájával összhangban kiemelt jelentőséget tulajdonít a felfedezésnek, Erdoğan elnök pedig már 2023-ban megkezdene a Sakarya gázmező kiaknázását. Noha a török kormány hivatalos jelentései további sikeres feltárásokat helyeztek kilátásba, egyes szakértők skeptikusabban nyilatkoztak és a török felfedezést technikai és politikai okok miatt is árnyalták. Az elemzés a gázfeltárás részletein, illetve regionális kontextusain túl ezekre az aggályokra is kitér, a konklúzióban pedig röviden érinti a felfedezés nemzetközi vonatkozásait és magyar lehetőségeit.

Kulcsszavak: Kelet-Mediterráneum, Törökország, energetika, offshore gázfeltárások, görög-török konfliktus

---

¹ Egyetemi adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
DOI: 10.15170/PSK.2020.01.01.09

Bevezetés

Az előző években a tenger alatti földgázlelőhelyekért folytatott regionális vetélkedés a Kelet-Mediterreáneum egyik legmarkánsabb biztonsági kihívásává vált. A feszültségek középpontjában Törökország áll, illetve az a tényező, hogy Ankara jelentős energiaigénye és geopolitikai súlya ellenére a közelmúltig nem talált földgázt saját kizárólagos gazdasági övezetében². A török állam ezzel szinte egyedül volt, hiszen a térségbeli országok közül Egyiptom, Izrael, Ciprus és Görögország is feltárt kisebb-nagyobb méretű offshore gázmezőket. Ezek a felfedezések főként török-görög és török-görög ciprióta viszonylatban okoztak feszültségeket, Ankara ugyanis egyoldalúan alakította át a tengeri határookra vonatkozó elképzeléseit, egyúttal próbafúrásokat végzett vitatott hovatartozású területeken.

A regionális versengés 2020. augusztusában ért új fordulóponthoz.³ A török adatok szerint 320 milliárd bcm⁴ földgázt tartalmazó mező felfedezése Ankara számára fontos mérföldkő, hiszen csökkentheti az ország külföldi energiafüggőségét és hazai energiaátszámítást, további sikeres feltárások esetén pedig exportkapacitások kialakítását is eredményezheti. Szintén pozitív fejlemény, hogy a felfedezés a Fekete-tenger térségében történt, nem pedig a vitatott hovatartozású földközi-tengeri térségben, ahol egy esetleges török feltárás tovább fokozná a feszültségeket. A török kormány utóbbiaknak megfelelően kiemelt jelentőséget tulajdonít a feltárásoknak, a kitermelést pedig már 2023-ban megkezdene.

Nemzetközi kommentárok ugyanakkor a bejelentés számos elemét vitatják. Szakértők szerint a feltárások körülményei kérdéseket vethetnek fel, a tényleges mennyiség minden bizonnyal pontosításra szorul, ráadásul a mélytengeri kitermelés technikai problémái évekkal odázhatják el a kiaknázás határidejét (Tokyay, 2020). Az Erdoğan elnök által körvonalazott további feltárások ráadásul a Fekete-tenger térségében is feszültségeket gerjeszhetnek: a felfedezésben érintett Tuna-1 (Danube-1) elnevezésű zóna közel esik a török-bolgár-román-ukrán/orosz tengeri határsávokhoz, ami további feltárások esetén vitákat okozhat. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy Oroszország a Krím-félsziget elfoglalá-

---

² Exclusive Economic Zone (EEZ)

³ Kézirat zárása: 2020. szeptember 1.

⁴ Bcm=billion cubic meter, milliárd köbméter.

sa óta sajátjának tekinti az ukrán kizárólagos gazdasági övezet körülbelül kétharmadát, ami – az orosz energetikai stratégiák ismeretében – feszültséget eredményezhet az ütköző regionális ambíciókkal rendelkező Ankara és Moszkva között. Jelenleg tehát úgy tűnik, hogy a török feltárások több kérdést vetnek fel, mint amennyit megoldanak.

Törökország motivációi és a „Kék haza-doktrína”

Törökország a felmerülő kockázatok és problémák ellenére határozottan kitart a kitermelés és a további feltárások szükségessége mellett. Ankara motivációit növekvő energiaigénye, importfüggősége, hazai kapacitásainak csökkenése és limitáltsága, illetve az ország geopolitikai ambíciói határozzák meg. A földgáz ebben a kvartettben jelentős szerepet játszik, hiszen a vízi és zöld energiaforrások mellett jelenleg ez biztosíthat ténylegesen kiaknázható alternatívát. Ráadásul a török állam növekvő energiafogyasztását az előző években pont a gázimport és az ahhoz kapcsolódó hazai infrastruktúra, valamint tárolókapacitás növelésével próbálta kielégíteni.

Az *energiaigény* és a földgázfelhasználás növekedését több tényező befolyásolta. Törökország népességnövekedése az egyik legfontosabb ilyen összetevő: 1992-2017 között az ország lakossága körülbelül 46%-al növekedett, ezzel az energiafogyasztás ugrásszerűen megugrott (World Bank, 2020). Az emelkedés jelentősen növelte a földgáz iránti keresletet, ami 2014-re az ország legfontosabb energiaforrásává vált, részesedése a primer energiaszerkezetben ugyanebben az évben már 33%-volt (Rzayeva, 2017: 2).⁵ A földgáz jelentőségének növekedését a hazai gázelosztó infrastruktúra kiépítése, a növekvő import és a hosszú távú szerződésekből következő relatíve alacsony fogyasztói ár egyaránt ösztönözte. Míg 2001-ben a 81 török tartományból csupán 6 volt része a nemzeti gázelosztó rendszernek, addig 2017-re ez a szám 78-ra növekedett, és mintegy 14 millió előfizetőnek biztosított energiát (Tiryakioğlu, 2018). A tényleges gázfogyasztók száma ugyanakkor ennél jóval magasabb, egyes számítások szerint az egy háztartásban élőkkel kiegészülve elérheti a 63 millió főt (TSKB, 2018: 32). A demográfiai változások mellett az ipari fogyasztás emelkedése is fontos összetevője a

---

⁵ A 2014 utáni években a szén, olaj és földgáz egymást váltották a vezető pozíciókban, a gáz tehát továbbra is primer energiaszerkezet egyik legfontosabb energiaforrása maradt.

gázfogyasztás megugrásának: az előző évtizedben különösen az energiaátalakítási szektorban, valamint a vas- és acéliparban nőtt a földgázfelhasználás aránya. Az utóbbi évek szárazabb időjárása szintén gázfogyasztás növekedését eredményezte, mivel a csökkenő vízenergiakapacitást a török energiatermelési szektor a gázfelhasználás fokozásával próbálta ellensúlyozni (Uo).

A földgázfogyasztás növekedése nagyban növelte Törökország *importfüggőségét*. A külföldi behozatal – illetve általában véve az ipari mennyiségű török gázfelhasználás – 1987 vette kezdetét, amikor az állami tulajdonú kőolaj- és földgázipari vállalat (BOTAS) importszerződést kötött a Gazprom elődjének tekinthető Soyuzgazexporttal (Alkan, 2019: 40). Ugyan a szerződés állandó és relatíve olcsó energiaforrást biztosított, Törökország gázfüggőségét növelte, az 1990-es évek közepére pedig szükségessé tette a behozatal forrásainak diverzifikálását. Oroszország mellett a korszakban Algéria, Szaúd-Arábia, Kuvait, Irán és Azerbajdzsán is Törökország beszállítójává vált, utóbbiakhoz később Nigéria és az Egyesült Államok is felzárkózott (Austvik – Rzayeva, 2016: 8). A diverzifikáció és az azt lehetővé tevő gázvezetékek, LNG⁶-terminálok és tárolókapacitások kialakítása a 2000-es évek elejére ugyan csökkentették az orosz függőséget, ugyanakkor hazai források hiányában fenntartották a török energiaforgalom deficitjét és importtöbbletét (Özdemir, 2020: 1).

Törökország a diverzifikáció mellett a *hazai források feltárásával* próbálta csökkenteni importfüggőségét. Az első gázmező felfedezése 1970-ben valósult meg, amit a következő évtizedekben több szárazföldi lelőhely feltárása követett, főként Kelet-Trákiában, illetve Délkelet-Anatólia Szíriával és Irakkal határos régióiban. A legjelentősebb szárazföldi lelőhely Rodostó (Tekirdağ) tartományban található, 2017-ben innen származott a hazai gázforrások 50%-a, ezt követték az Isztambul (23,7%) és Kırklareli mellett (14,8%) elhelyezkedő mezők (TSKB, 2018: 32). A feltárt és kitermelésre fogott szárazföldi források ugyanakkor meglehetősen kevés mennyiséggel rendelkeznek, a hazai gázfogyasztás igényeitől messze elmaradnak. A problémát jól jellemzik a 2013-as adatok: míg Törökország gázfogyasztása ebben az évben 45,6 bcm körül mozgott, addig a bizonyítottan kitermelhető hazai források pusztán 19,4 bcm földgázt biztosítottak (GYP, 2020). 2017-re ez az arány romlott, az ország hazai termelése a fogyasztás körülbelül

---

⁶ LNG=Liquified Natural Gas, Cseppfolyósított földgáz.

0,66%-át fedezte (TSKB, 2018: 32). Az előző évtizedben lassuló, majd megtorpanó török gazdaságnak a hazai források hiánya komoly költségtöbbletet jelent, hiszen a növekvő energiafogyasztás 2013-2018 között átlagosan és megközelítőleg évi 42 milliárd USD kiáramlásához vezetett (Özdemir, 2020: 4).

Törökország motivációit – a korábbiakban részletezett energiaigények, függőségi viszonyok és limitált hazai kapacitások mellett – *geopolitikai ambíciók* is befolyásolják. Ezeket a regionális stratégiákat a „Kék haza-doktrína” (Mavi Vatan – Blue Homeland) fogja egybe, egyúttal körvonalazza Törökország térségbeli külpolitikai, biztonságpolitikai, energetikai, illetve hatalmi elképzeléseit. A doktrína tudatosan próbálja csökkenteni az 1923-as lausanne-i és 1947-es párizsi békeszerződések negatív hatásait és kifejezett célja, hogy Törökország a határai mentén található mindhárom tengeren stratégiai előnybe kerüljön, befolyását pedig ezeken túl kiterjessze a Vörös-tengerre, az Arab-tengerre, illetve az Ádeni- és Perzsa-öböl térségeire (Pinko, 2020).

A doktrína energetikai összetevői kétirányú stratégia mentén próbálják a török érdekeket előre mozdítani. Az első pillér az ország földrajzi pozícióit próbálja kihasználni és Törökországot regionális energiaelosztóvá kívánja alakítani (Özdemir, 2020: 2). Az elképzelés a régió exportőreit Törökországhoz, illetve az ott kiépített infrastruktúrához kívánja kötni, célja, hogy az ország közvetítő szerepet alakítson ki Közép-Ázsia és a Közel-Kelet exportőrei, illetve az európai felvásárlók között. Az elképzelés előnye a többoldalú gázellátottság állandó biztosítása, a török alkupozíciók erősítése, amelyek ráadásul – a gáztranzit akadályozásának lehetősége révén – kiegészülnek egy exportörök és importörök irányában is használható geopolitikai ütőkártyával. A stratégia másik pillére ehhez az elképzeléshez kapcsolódva a hazai források kiterjesztésére törekszik, amely szárazföldi lelőhelyek hiányában a tengeri források feltárása révén valósulhat meg. Törökország célja, hogy a határai mentén található offshore gázlelőhelyek feltárásával, kitermelésével, illetve az azokhoz tartozó infrastruktúrák kialakításával önellátó hazai fölgázpiaci szektort hozzon létre, a kelet-mediterrán régió gázpiacában pedig vezető és kezdeményező szerepet töltsön be, egyrészt az országon áthaladó tranzit befolyásolása, másrészt a saját forrásokból kiépülő exportlehetőségek kiaknázása révén (Butler, 2019).

A feltárások lehetőségei és problémái

Ankara utóbbi célok megvalósítása érdekében – a térség többi szereplőjéhez hasonlóan – a 2010-es évek elejétől folytat intenzív tengeri kutatásokat. A gázfeltárások elsősorban Törökország földközi-tengeri és fekete-tengeri kizárólagos gazdasági övezetire fókuszálnak, bár – ahogy később látni fogjuk – az övezetek határaitól a régióban merőben eltérő álláspontok alakultak ki. Ankara három fúró- (Fatih, Yavuz, Kanuni) és két kutatóhajója (Oruç Reis, Barbaros Hayrettin Paşaa), valamint az őket kísérő haditengerészeti egységek segítségével eddig 9 feltárási műveletet hajtott végre, ezek közül csak a fekete-tengeri Tuna-1 zónában szolgálatot teljesítő *Fatih* járt sikerrel (Özdemir, 2020: 3).

1. ábra: A Sakarya mező elhelyezkedése

Forrás: Euractiv, a szerző által módosítva. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 26.

A török partoktól 170 km-re és 2100 méter mélységben található Sakarya lelőhely az ország történetének legjelentősebb szénhidrogén felfedezése, a 320 bcm nagyságú gázmennyiség kommentárok szerint a hazai gázfogyasztást 7-8 évig fedezheti (Tokyay, 2020). A feltárás potenciális lehetőségeit növeli, hogy a fúrást végző Turkish Petroleum Corporation (TPAO) szakértői további két réteg esetében feltételeznek nagyobb mennyiségű gáztartalmat, ezek feltárásai még nö-

velhetik a lelőhely értékét (Daily Sabah, 2020a). Utóbbi nemcsak a hazai energiaforrások növelése miatt fontos, de nagyban csökkentheti Törökország kereskedelmi deficitjét és segítheti az évek óta romló pénzügyi stabilitás helyreállítását. Az eddig feltárt mennyiség piaci értékét egyébként 64-80 milliárd USD-ra teszik, tehát megközelítőleg az ország kétéves energiainportjának megfelelő bevételt biztosíthat (Ahval 2020; Daily Sabah, 2020b). A gazdasági és pénzügyi vetületet hosszú távon szintén befolyásolja a majdani kitermelés során felhalmozott tapasztalat, ami a hazai gázszektor technológiai szakértelmét fejlesztheti, infrastrukturális beruházásait ösztönözheti. Ez a későbbiekben nemcsak a hazai kutatásokat és kitermelési folyamatokat segítheti, de külföldi a megbízások és koncessziók elnyeréséhez szükséges portfólió kialakítását is lehetővé teszi.

1. táblázat: Törökország hosszú távú gázsz szerződésai

Exportpartner	Volumen (bcm/év)	Szerződés időtartama	Lejárat
Algéria (LNG)	4	20	2024
Nigéria (LNG)	1,2	22	2021
Irán	10	25	2026
Oroszország (Blue Stream)	16	25	2025
Oroszország (Western Line)	8	23	2021
Azerbajdzsán (Shah Deniz I)	6,6	15	2021
Azerbajdzsán (Shah Deniz II)	6	15	2032/2033
Azerbajdzsán (BIL)	0,15	35	2046

Forrás: Austvik – Rzayeva, 2016: 8.

Törökország hamarosan lejáró hosszú távú gázsz szerződéseit figyelembe véve (1. táblázat) szintén pozitív fejlemény, hogy a már most feltárt gázmennyiség is erősíti a török tárgyalási pozíciókat és előnyösebb konstrukciók kialakításához vezethet. Szakértők a külpolitikai szintéren is hasonló változásokat várnak és azt feltételezik, hogy Törökország a felfedezés után proaktívabb szerepet tölthet be a Délkelet-Európában és a kelet-mediterrán térségben zajló energetikai folyamatokban (Bostan, 2020).

Elemzők ugyanakkor óvatosságra intenek a felfedezéssel kapcsolatban, és annak több részletét megkérdőjelelik. Az első problémát a feltárás meglepő gyorsasága jelenti, hiszen a *Fatih* 2020. július 20-án kezdte meg a próbafúrásokat, Erdoğan elnök pedig már augusztus 21-én bejelentette a felfedezést. Bár felfedezés tényét

senki nem kérdőjelezi meg, a mezőben található és ténylegesen kitermelhető mennyiség pontos értéke bizonytalan. Egy mező valós gáztartalmának meghatározása általában legalább két évet és több próbafúrást igényel, erre utalnak például a Cipruson 2011-ben feltárt Afrodité gázmezővel kapcsolatos adatok, ahol maguk a kitermelést végző cégek is bizonytalanok a számokban és valahol 141,5 és 226,5 bcm közé teszik a valós mennyiséget (Tokyay, 2020). Ezek a tapasztalatok a Sakarya esetében is képlékennyé teszik a bejelentett 320 bcm pontosságát, ami azonban nem feltétlenül csökkenést jelent, a további rétegek feltárása után a tényleges mennyiség akár még növekedhet is.

A bejelentett mennyiség energetikai és gazdasági jelentőségét is érdemes kontextusba helyezni. Törökország történetében valóban egyedülálló a felfedezés nagysága és piaci értéke, regionális és globális viszonylatban azonban kevésbé versenyképes. A 2. táblázat adatait áttekintve jól látható, hogy a bejelentett 320 bcm gázmennyiség messze elmarad a nagyobb egyiptomi és izraeli mezők (pl. Zohr vagy Leviathan) tartalmától, ugyanakkor meghaladja a 200 bcm nagyságúra taksált román és 50 bcm-re becsült (2013) bolgár offshore adatokat (Ilie – Knolle, 2019; MFAD, 2013). Ez a mennyiség önmagában tehát nem biztosítaná sem az energiafüggetlenséget, sem pedig a pénzügyi stabilitás helyreállítását, ugyanakkor mindenképpen megnöveli a török gázszektor potenciálját és regionális kooperációs lehetőségeket biztosít, például a Fekete-tenger térségében szintén érdekelt az orosz gáznagyhatalom ellenében.

Noha a török kormány többször kiemelte, hogy a TPAO egyedül fogja megkezdeni a kitermelést, kooperációra minden bizonnyal szükség lesz. A feltárt mező 2100 méter mélységben fekszik, a Fatih Donmez török energiaügyi miniszter által ígéretesnek minősített további két réteg pedig ez alatt helyezkedik el. Mivel 500 méter mélység alatti kitermelés speciális technológiát igényel, ezért a TPAO-nak valószínűleg külföldi szakértelmet kell igénybe vennie, ami a kínálatot figyelembe véve jobbra amerikai cég(ek) részvételét jelentheti (Tokyay, 2020). A mélytengeri fúrás bonyolultsága egyébként a kitermelés 2023-as megkezdését is kétségessé teszi: a feltárástól a kiaknázásig tartó időszak átlag időtartama 7-8 év, tehát a Török Köztársaság megalapításának 100. évfordulójáig aligha várható a kitermelés beindulása. Erre utal a Sakarya mezőtől körülbelül 100 km-re található román megaprojekt, a Neptun Deep sorozatos kudarca is, amit a nemzeti szabályozás problémáin túl a Fekete-tenger geológiai sajátosságai is hátráltatnak (Lepic, 2020).

2. táblázat: Offshore gázmezők és feltárt mennyiségek a kelet-mediterrán térségben

Ország	Gázmező	Feltárt mennyiség (bcm)
Egyiptom	Zohr	849,5
	West Nile Delta	141,5
	Nour	56,6
	Nooros	56,6
	Atoll	42,4
	Baltim	19,8
Izrael	Leviathan	622,9
	Tamar	305,8
	Tanin	36,8
	Karish	28,3
	Mari-B	28,3
	Noa	5,6
Palesztina	Gaza Marine	28,3
Ciprus	Aphrodite	~141,5
	Calypso	~181,2
	Glaucus	~141,5
Görögország	Talos	~283,1
Líbia	Bouri	99,1
Törökország	Sakarya	320

Forrás: Bowlus, 2020, szerző által kiegészítve.

A feltárásokkal kapcsolatos problémákat látva joggal feltételezhető, hogy a Sakarya bejelentése inkább szolgált politikai, semmint gazdasági célokat. Az előző évek tapasztalatai alapján a török kormányzat előszeretettel próbálja gazdasági és belpolitikai problémáit látványos külpolitikai manőverekkel elfedni, ez a mostani gázfeltárások kapcsán is vádként merült fel (Ahval, 2020). A fentebb felsorolt problémákat figyelembe véve az időzítés valóban meglepő, a Sakarya további potenciáljának ismeretében Erdoğan elnök pár hónap kivárással sokkal pontosabb és meglehetősen jelentősebb mennyiséget jelenthetett volna be. Sokat elmond a jelenlegi belpolitikai helyzetről, hogy a török kormányzat ezt a rövid időszakot nem várta ki, és a koronavírussal terhelt nehéz gazdasági helyzetben inkább PR fogásokkal próbálta a feltárás jelentőségét túlértékelni.

Regionális összefüggések

A felfedezés meglehetősen gyors bejelentése természetesen nemcsak a belföldi közönségnek szólt, de Törökország regionális érdekeit is szolgálta. Ezek a regionális összefüggések az előző hónapokban komplexebbé váltak, és nemcsak török-görög, illetve török-görög ciprióta viszonylatban okoztak feszültségeket, de többek között Egyiptomot és Franciaországot is szembeállították Ankarával. A tenger alatti földgázlelőhelyek és tengeri határok kérdésében eszkalálódó vita alapvetően három területet érint: az Égei-tengert, a Ciprus környéki vizeket, illetve a dél-délkelet görögországi tengerfelületeket. Az Égei-tenger vonatkozásában az 1970-es évek óta áll fenn konfliktus Görögország és Törökország között, a viták alapját a tengeri és légihatárokkal, kisebbségekkel, szigetek hovatarozásával, illetve demilitarizáltságával kapcsolatos ellentétek képezik. Ciprus esetében az Afrodité gázmező 2011-re datálható felfedezése okozott feszültségeket: Törökország a mező kiaknázását illegálisnak minősítette, a sziget kizárólagos gazdasági övezeteinek határait pedig nem ismerte el. Az utóbbi hónapokban a régió egyik legjelentősebb feszültségforrásává vált, hogy Törökország kutatóhajókat küldött az ENSZ tengerjogi szabályozása által Ciprusnak jutott vizekre, és többek között az USA és az EU tiltakozása ellenére jelenleg is próbafúrásokat végez a térségben (Egeresi, 2019: 59). A kelet-mediterrán gázvíták utolsó és egyben legfrissebb eleme a dél-délkelet görögországi tengerfelületekhez kötődik, kiindulópontja pedig az a tengeri határok delimitációjáról szóló egyezmény, amelyet Törökország és a nyugat-líbiai egységkormány⁷ 2019. novemberében írt alá (Pénzváltó, 2020: 2). Az egyoldalúan megállapított tengeri határok Ciprus és Egyiptom mellett Görögországot érintették a leghátrányosabban, hiszen megközelítőleg 80000-100000 km² nagyságú területet szakítottak le az ENSZ szabályozása által görögnek ítélt területekből.

Ankara a fenti vitákban abból megközelítésből indul ki, hogy a nemzetközi referenciapontként szolgáló tengerjogi egyezmények⁸ rendelkezése alapján a kizárólagos gazdasági övezetek határait középvonallal és bilaterális konszenzus révén kell rögzíteni azokban az esetekben, ahol a szemközti partvonalaktól számított

---

⁷ Government of National Accord (GNA) – Nemzeti Egyetértés Kormánya.

⁸ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) – ENSZ Tengerjogi Egyezmény.

távolság nem haladja meg a 424⁹ tengeri mérföldet (Henderson, 2019). Mivel a vitás esetek egyikében sem beszélhetünk ennél nagyobb távolságról, ezért a török vélemények szerint kétoldalú tárgyalások révén kell tisztázni a felmerülő tengerjogi vitákat, ahogy ez a közelmúltban egyébként görög-olasz és görög-egyiptomi viszonylatban is megtörtént (Michalopoulos, 2020). A bilaterális tárgyalások megindulását ugyanakkor egy áthidalhatatlan ellentét gátolja: Törökország a középvonal kijelölésekor a kontinentális talapzatot tekinti kiindulópontnak – azaz például görög-török viszonylatban a két szárazföld közötti távolságból indul ki –, míg Görögország és Ciprus a szigeteket is számításba veszik, a kizárólagos gazdasági övezetek külső határait pedig a nemzeti partvonalától számítják, függetlenül, hogy azok kontinentális országrészek vagy szigetek partszakaszai. Az eltérő álláspontokból következő területi követeléseket a 2. ábra összegzi.

---

⁹ Parti vizek határai 12-12 tengeri mérföld + kizárólagos gazdasági övezetek határai 200-200 tengeri mérföld=424.

2. ábra: Tengerjogi viták és követelések a Földközi-tenger keleti medencéjében

Forrás: Tarban, 2020, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.

Ezek a korábban is fennálló nézetkülönbségek két, egymástól korántsem független fejlemény miatt mélyültek el. Az első fontosabb geopolitikai változást Törökország líbiai beavatkozása jelenti, ami siker esetén a regionális török pozíciók jelentős megerősödését eredményezné, így számos térségbeli szereplő érdekeit sérti. Egyiptomon, Görögországon és Cipruson túl ezek közé az államok közé sorolható Franciaország, Oroszország, Olaszország és az Egyesült Arab Emírségek is, utóbbiak nemcsak a líbiai török szerepvállalást ítélték el, de Ankara határozott a földközi-tengeri előretörését is. A másik fejlemény – amely tulajdonképpen megágyazott a 2019. novemberi török-líbiai delimitációs egyez-

ménynek –, hogy 2019. októberében egy görög-amerikai-francia koncesszió¹⁰ belekezdett a TALOS névre keresztelt, Krétától délre fekvő gázmező feltárásaiba. Az előzetes számítások szerint a mező körülbelül 250-280 bcm nagyságú fölgázt tartalmazhat és Görögország esetében legalább olyan súlyú felfedezés lehetne, mint a török esetben a Sakarya volt. Törökország a TALOS környéki műveleteket és a közelmúltban történt ciprusi felfedezéseket (2018: Calypso; 2019: Glaucus) látva gyorsan reagált: líbiai szövetségese és saját jogán kiterjesztette követeléseit a dél-délkelet görögországi vizekre, augusztusban pedig a vitatott tengerfelületekre küldte az *Oruç Reis* elnevezésű kutatóhajót (2. ábra). A provokatív lépésre válaszul augusztus 26-28 között Görögország, Franciaország, Olaszország és a Ciprusi Köztársaság közös haditengerészeti gyakorlatot tartott a vitatott hovatartozású térségben, az *Evnomia* kódnevű gyakorlatra válaszul Törökország pedig növelte a régióban tartózkodó hadihajói számát (Financial Mirror, 2020). Az ilyen erőfitogtatás előző évtizedekben többször végződött komolyabb incidensekkel, jelenleg ennek lehetőségét próbálja elkerülni a német külügyminiszter vezetésével zajló európai közvetítés (Rankin, 2020).

Utóbbiak fényében nem meglepő, hogy a jóval „barátságosabb” vizeken található Sakarya felfedezését a nemzetközi politika megnyugvással fogadta. A fekete-tengeri mező egy jogilag rendezett területen helyezkedik el, és egyértelműen Törökország kizárólagos gazdasági övezetéhez tartozik. A feltárási lehetőségeit szintén növeli, hogy a bolgár, román, ukrán/orosz határok relatíve közel helyezkednek el, amely a jövőbeni kooperációs lehetőségeket segíti, egy esetleges európai export irányát pedig kijelöli. A relatív közelség ugyanakkor – a földközi-tengeri helyzetet látva – feszültségforrássá is válhat, hiszen a határokhoz közeli mezők feltárása vitákat eredményezhet. Szintén problematikus a Sakaryában található gázmennyiség limitáltsága. A jelenleg bejelentett mennyiség sokszorosa sem lenne elég a török stratégiai célok megvalósításához, ami Ankarát a földközi-tengeri térségében további feltárásokra és versenyfutásra készíteti.

Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy Törökországot a Sakarya felfedezése láthatóan megnyugtatta. Bár Erdoğan elnök továbbra is kitar a földközi-tengeri feltárások szükségessége mellett, azonban a párbeszéd és a bilaterális tárgyalások megkezdését is sürgeti. Az egyesített francia, olasz, görög, egyiptomi haditengerészeti fölényt látva más választása nem igen van, a földközi-tengeri kardcsörte-

---

¹⁰ Hellenic Petrol, Exxon Mobil, Total.

téssel vélhetően pont a diplomáciai megoldást próbálja kieszközölni. A nemzetközi jogi normák védelme ellenére erre Görögországnak is szüksége van, hiszen az állandó feszültséget és készenlétet a görög haditengerészet és légierő egyre nehezebben tudja majd pénzügyileg finanszírozni. Athén szövetségesei ráadásul a békés és jövedelmező gázüzletben érdekeltek, amely az állandó területi követelések és haditengerészeti erőfitogtatások esetén nehezen valósulhat meg.

Konklúzió

A Törökország fekete-tengeri gazdasági övezetében felfedezett gázmező áttörést jelent a török energetika történetében, nagyobb mozgásteret biztosít az exportörökkel szemben, az ország gázfogyasztását pedig minden bizonnyal több évig fedezheti. A Sakarya ugyanakkor önmagában nem elégíti ki Törökország stratégiai elképzeléseit. Jelzés értékű, hogy a mezővel kapcsolatban az export lehetőségek még a török médiában sem merültek fel, jelenleg az importfüggőség csökkentése is győzelemmel egyenértékű.

A felfedezés vélhetően a török külpolitikát is befolyásolni fogja. A regionális versenytársak magabiztosabb és proaktívabb külpolitikára, a beszállítók pedig a török alkupozíciók erősödésére számíthatnak. Utóbbi nem jó hír az exportöröknek, hiszen az európai árakhoz viszonyítva Törökország eddig is meglehetősen olcsón jutott földgázhoz. A mező feltárása főként az orosz és iráni viszonylatban okozhat változást, utóbbiak energiaexportja eddig nagyban befolyásolta Törökország velük kapcsolatos reakcióit. Az Egyesült Államok szerepe további feltárások esetén válhat fajsúlyosabbá, a hasznosítható mennyiség jelentős növekedése esetén nem lenne meglepő a térségben egyébként már aktív amerikai cégek (pl. ExxonMobil, Nobel Energy) törökországi megjelenése. Ezt a verziót erősíti a Trump-adminisztráció regionális külpolitikája, amely a gázfeltárások révén természetesen szorosabb kooperációt és „békét” a Kelet-Mediterráneumban, ennek farvizén pedig természetesen kedvező lehetőségeket az amerikai cégek számára (Tsafos, 2019).

Végül érdemes röviden reflektálni a felfedezés magyar vonatkozásaira. Az utóbbi években megvalósult kelet-mediterrán gázfeltárásokkal kapcsolatban Magyarország a túl messze van, túl kevés és túl drága problémakörrel szembesült. Ezen akadályok közül reálisan a túl kevés kategória változhat, további feltárások esetén is fennmaradnak azonban a távolsággal és orosz árversennyel kapcsolatos nehézségek. A Fekete-tenger vonatkozásában más a helyzet. Ebben az esetben

exportra szánható mennyiség feltárása és regionális kooperáció esetén kihasználhatók a meglévő vagy jelenleg épülő román vagy bolgár tranzitinfrastruktúrák, amelyek Magyarországra is olcsón juttathatnák el a relatív közelségben található fekete-tengeri gázt. Elviekben. A gyakorlatban ugyanis ezek a lehetőségek még rendkívül távoliak, számos változó mentén alakulhatnak és mindenekelőtt Törökország további sikeres gázfeltárásaitól függenek.

Felhasznált irodalom

- Ahval (2020): Experts break down what Black Sea gas discovery means for Turkey. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Alkan, Mehmet Batuhan (2019): *Importance of LNG in Turkish Natural Gas Supply Security*. Kadir Has University, Istanbul.
- Austvik, Ole Gunnar – Rzayeva, Gulmira (2016): Turkey in the Geopolitics of Natural Gas. M- Mossavar-Rahmani Center for Business & Government, *RCBG Associate Working Paper Series*, No. 66: 1-17.
- Bostan, Yahya (2020): What does Turkey's natural gas discovery mean for its foreign policy? *Daily Sabah*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Bowlus, John V. (2020): Eastern Mediterranean gas: Testing the field. *European Council of Foreign Relations – ECFR*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Butler, Nick (2019): Turkey has a chance to become a regional gas hub. *Financial Times*, utolsó hozzáférés: 2020.08.28.
- Daily Sabah (2020a): Black Sea gas discovery to lay groundwork for IPOs of Turkish energy companies. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Daily Sabah (2020b): Turkey's Black Sea natural gas find worth \$80 billion, IEA head says. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Egeresi Zoltán (2019): Kelet-mediterráneumi gázkincs: a ciprusi válság új dimenzióban. *Nemzet és Biztonság*, 2019/2: 50-63.
- Financial Mirror (2020): Cyprus, Greece, France, Italy in joint East Med drills. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Gotev, Georgi (2018): EU calls for de-escalation after Russia fires on and seizes Ukrainian ships in Azov Sea. *Euractiv*, utolsó hozzáférés: 2020.08.28.

- GYP (2020): Oil and Gas in Turkey. Guney Yildizi Petrol, utolsó hozzáférés: 2020.08.28.
- Henderson, Simon (2019): Turkey's Energy Confrontation with Cyprus. *The Washington Institute for Near East Policy*, utolsó hozzáférés: 2020.08.27.
- Ilie, Luiza – Knolle, Kirsti (2019): Romania's Black Sea gas projects hanging by a thread. *Reuters*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Lepic, Bojan (2020): Woodmac: Turkey's Tuna-1 discovery could be transformational. *Offshore Energy*, utolsó hozzáférés: 2020.08.28.
- MFAD (2013): Bulgarian Oil and Gas Sector. *Ministry of Foreign Affairs of Denmark*, utolsó hozzáférés 2020. 08. 28.
- Michalopoulos, Sarantis (2020): Greece to ratify maritime deals with Egypt and Italy next week. *Euractiv*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Özdemir, Gloria Shkurti (2020): A New Era for Turkey – Natural Gas Discovery in The Black Sea. *SETA Perspective*, No. 61: 1-5.
- Pénzváltó Nikolett (2020): Törökország líbiai háborúja. Migráció Kutató Intézet, *Horizont*, 2020/2: 1-12.
- Pinko, Eyal (2020): Turkey's Maritime Strategy Ambitions: The Blue Homeland Doctrine (Mavi Vatan). *International Institute for Migration and Security Research*, utolsó hozzáférés: 2020.08.28.
- Rankin, Jennifer (2020): Germany urges halt to naval exercises to defuse Greece-Turkey tensions. *The Guardian*, utolsó hozzáférés: 2020.08.31.
- Rzayeva, Gulmira (2017): Turkey's gas demand decline: reasons and consequences. *Energy Insights* 11, The Oxford Institute for Energy Studies: 1-16.
- Tarhan, Muhammet (2020): Turkey breaking blockade in Eastern Med. with Oruc Reis. *Anadolu Agency*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Tiryakioğlu, Muhsin (2018): Turkey hits record gas consumption and imports in 2017. *Anadolu Agency*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.
- Tokyay, Menekse (2020): Experts skeptical about Turkey's latest gas discovery. *Arab News*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.

Tsafos, Nikos (2019): The United States in the East Med: A Case Study in Energy Diplomacy. Center for Strategic and International Studies – CSIS, utolsó hozzáférés: 2020.08.31.

TSKB (2019): Sector Overview: Energy. *Industrial Development Bank of Turkey*, utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.

World Bank (2020): Population, total – Turkey. Utolsó hozzáférés: 2020. 08. 28.